DOI 10.36074/grail-of-science.19.02.2021.087

КОНТРАСТИВНА ЛІНГВІСТИКА ЯК СИНХРОННО-ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНИХ СИСТЕМ

Тамара Жиденко
старш. викладач кафедри іноземних мов
Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, Україна

Контрастивна лінгвістика відноситься до найбільш молодих напрямків у сучасному мовознавстві. Протягом останнього десятиріччя увагу мовознавців, психологів та фахівців з методики викладання іноземних мов дедалі більше привертає синхронно-порівняльне дослідження мовних систем. На Заході ця галузь дістала назву «контрастивної» або «конфронтативної» лінгвістики. «Контрастивна» граматика враховує самі лише відмінності між системами і тим самим не в змозі відобразити всі фактори мовної взаємодії, важливі для навчання. Щоб уникнути недоліків такої «граматики з одностороннім рухом» (Einbahngrammatik), як назвав її жартома Г. Хельбіг [4, с.9-16], виникла потреба створити повну синхронно- порівняльну граматику, для якої німецькі лінгвісти і запропонували назву «конфронтативна» (die konfrontative Grammatik).

Цілі і завдання

Контрастивна лінгвістика переслідує мету, виявити відмінності і спільні риси в порівнюваних мовах. Особливу увагу контрастивна лінгвістика звертає на несхожі, контрастні риси мов. При цьому дослідженні переслідуються не тільки теоретичні, а й практичні цілі.

Виклад основного матеріалу і дослідженяя. Між тим слід зазначити, що контрастивний аналіз має лежати в основі навчального процесу, не «виринаючи» цілком на поверхню, він аж ніяк не орієнтує вчителя на постійне й систематичне привертання уваги учнів до мовних контрастів. Відкриті порівняння явищ обох мов у самому перебігу навчання хоч і можливі, але ними ні в якому разі не слід зловживати.

Вона (КЛ) виникла на базі порівняльного мовознавства і вивчає мови в синхронічному аспекті, переслідуючи практичні цілі:

- виявлення сходжень і розбіжностей у використанні мовних засобів різними мовами;
- виявлення особливостей в кожній із порівнюваних мов;
- передбачення і подолання небажаної інтерференції в процесі викладання іноземної мови.

Основною ж її метою є визначення відмінностей і подібностей у структурі мов та вживання їх одиниць.

Як одну з першорядних вимог до викладача іноземної мови висловив також Р. Ладо у своїй праці «Linguistics Across Cultures» (1957). Він висував

 Авторські права захищені | Creative Commons Attribution 4.0 International License

вимогу добре знати не тільки мову, яка викладається, а й мову, яка є рідною для учнів: «Він повинен також знати лінгвістичні факти мови студентів, щоб розуміти ті конкретні проблеми, які виникатимуть у них під час вивчення чужої мови. Він повинен знати основні відмінності та подібності цих двох систем...» [124, с 91. У методичних працях Ч. Фріза [3, с.26-28], Р. Ладо [2. с. 112] висловлювалася думка, що найбільші труднощі в процесі вивчення чужої мови виникають там, де між нею й рідною мовою є великі відмінності (великий «контраст»).

В українській морфологічній системі існує особлива форма — кличний відмінок іменника. Морфологія сучасної німецької мови такої спеціальної форми іменника не має, а ті функції, що в українській мові властиві кличному відмінку, в німецькій виконуються називним: йдеться про функцію звертання, тобто називання адресата при різноманітних усних та письмових формах спілкування.

У сучасній українській та німецькій мовах один відмінок нерідко обслуговує кілька різних відношень, тому співвіднести граматичну категорію відмінка, як такого, з явищами об'єктивної реальності не завжди легко.

Та з усіх відмінків чи не найважче піддаються зведенню до якогось єдиного знаменника саме значення родового (генітива). Під час перекладу іменника в родовому відмінку слід враховувати, що його значення та синтаксичні функції надзвичайно різноманітні.

Переходячи безпосередньо до зіставлення, зазначимо, що в українській, так і в німецьких граматиках придієслівний і приіменний генітив розглядаються окремо. Добре відомий факт, що придієслівне вживання родового відмінка, досить поширене в українській мові, у німецькій охоплює лише невелике коло дієслів. (Напр.: *Er bediente sich einer Krähenfeder*. – Він користувався пером ворона.) протягом століть німецький придієслівний генітив, борючись навіть за окремі дієслова, поступався своїми позиціями, які переходили до акузатива та прийменникових конструкцій. Так центр ваги вживання поступово переміщувався з придієслівного на приіменний генітив. Зовсім інша картина в українській мові, де придієслівний родовий зустрічається дуже часто. Автори «Сучасної української літературної мови» згадують про партитивну функцію придієслівного генітива. Такий родовий відмінок вживається тоді, коли потрібно виділити одну чи кілька осіб, один чи кілька предметів з великої кількості однорідних осіб або предметів: напр. *Am Vorderteil des Schiffes hing ein langes Tau herab*. – Із носової частини корабля звисав довгий канат. Такий генітив в сучасній німецькій мові, звичайно не можуть бути виділеним: більшість лексичних відповідників цих українських дієслів керують у німецькій мові знахідним відмінком, напр.: відрізати, вимагати, позичити, боятись, уникати — *abschneiden, verlangen, borgen, fürchten, meiden*. Зупинимось на українському партитивному родовому при дієсловах типу давати, нарвати, набрати, принести. Деякі автори вважають, що при повному охопленні об'єкта дією ці дієслова керують знахідним відмінком, а при не повному — родовим, наприклад: принеси мило — принеси мила. К. Г. Крушельницька [1, с.55-57] встановлює зв'язок між такою диференціацією керування в українській мові і вживанням означеного і відповідно нульового артикля в німецькій, наводячи такі приклади: Він взяв з собою грошей.— *Er hat Geld mitgenommen*. Гроші він

All rights reserved | Creative Commons Attribution 4.0 International License

взяв з собою. — *Er hat das Geld mitgenommen*. Проте чергування означеного і неозначеного артиклів зустрічаємо і поза партитивною семантикою іменника-об'єкта, наприклад: *Er verdient Geld — Er sieht das Geld liegen.* Різниця тут полягає у граматичній характеристиці іменника — артикль показує означеність/неозначеність. Щодо інших дієслів, спостереження К. Г. Крушельницької підтверджуються: *Gib mir Seife* – Дай мені мила! *Gib die Seife her* – Дай мило! Річ, однак, не в тому, що в реченні «Дай мені мила» дієслово *давати* змінює своє керування (із знахідного на родовий), зміна керування тут лише уявна, насправді ж маємо зміну придієслівної функції іменника на приіменну. Тобто, придієслівний родовий партитивний може розглядатись як родовий цілого з опущеною назвою частини, що береться від цілого: скибка хліба - відрізати скибку хліба - відрізати хліба»

Висновки:

Про розвиток та цінності контастивно-лінгвістичного напряму в мовознавстві свідчить вихід у світ все більшого числа різноманітних праць, загальнотеоретичних описів контрастивної лінгвістики. Порівняльного опису пар мов, що охоплюють різні рівні мови – від фонології до стилістики та теорії тексту. КЛ стверджує себе як одна з найбільш яскравих і ефективних форм зв'язку між фундаментальною лінгвістикою і прикладними аспектами мовознавства. Вихід у світ численних збірників статей, монографій – все це свідчить про зростаючий інтерес до цієї області лінгвістичної науки.

Список використаних джерел:

[1] Крушельницкая, К.Г. (1956). К вопросу о смысловом членении предложения. Вопросы языкознания. №5. с.55-67
[2] Ладо, Р. (1957). Лингвистика в разных культурах: прикладная лингвистика для учителей языка . Университет Мичиганского пресса: Анн-Арбор.
[3] Чарльз, Фриз. (1963). Лингвистические и методические взгляды, «Иностранные языки в школе». № 5, с. 26-28.
[4] Helbig, G. (1976). Zur Rolle des kontrastiven Sprachvergleichs für den Fremdsprachenunterricht (Möglichkeiten, Voraussetzungen, Grenzen). Deutsch als Fremdsprache. H. 1. S. 9–16.

Авторські права захищені | Creative Commons Attribution 4.0 International License